

Nem-cáfoló cáfolat, nem-helytálló bírálat

Válasz *Bencze Gyula* írására

Tudományos kutatók körében közismert az egyetlen magyarországi magyar Nobel-díjas kutatónak az a mondása, hogy kételkedik közzétett új eredménye újdonságában, ha az nem készleti meghökkenésre és elutasításra néhány kutatótársát.

E sorok írója – bár nem természettudományi kutatással foglalkozik, és eredményei nem mérhetőek a Nobel-díjaséhoz – eszerint most már elégedetten megnyugodhatnak: legutóbbi közleménye is megkapta az újdonságukban eretnek eredményeknek kijáró ilyen kritikát. A közlemény, amely a szerzője által elsősorban a fizikai szakirodalomban végzett első tényfeltáró vizsgálat eredményei alapján egy szubjektív szerzői effektus létezését adta hírül és mutatta be tényleges szakirodalmi példákkal [1], kiváltotta a vizsgálatot elsősorban érintett irodalmú természettudomány egy művelőjének – de nem szakirodalmi kutatójának – mind „meghökkenését”, mind elutasítását [2].

Az említett Nobel-díjas kutató azonban azt nem mondta, hogy ha az elutasító bírálat érvelése nem helytálló, erre nem kell rámutatni; és azt sem mondotta, hogy ha az általa felismert és bemutatott effektus létezését egy bíráló hibás módon érvelve reméli megcáfolhatni, akkor a nem-érvényesen cáfoló cáfolatot figyelmen kívül kell hagyni.

A saját szavai szerint meghökkent, és SZKE eredményeit elutasító fizikus bíráló: Bencze Gyula nem csak egyszerű(en) bírálatot írt: nem csak az általa bírált közlemény egy-egy, általa hibásnak vélt mozzanatát kívánta korrigálni; írásának tartalma és tendenciája szerint *meg kívánta cáfolni* az írása címében megkérdőjelezett szakirodalmi effektus szakirodalombeli létezését. A bíráló ezzel a törekvésével a szakirodalommal foglalkozó *szak tudományi* vitát – valószínűleg akaratlanul – *lételméleti* szintre emelte. Ezen a gondolati szinten már elkerülhetetlenül kötelezők nemcsak a formális

logika, hanem az ennél ismeretelméletileg tágabb érvényességű *bizonyításelmélet* normái is. A normák olyan könyörtelenül szigorúak, hogy az ellenükre történő, esetleg csupán egyetlen érvelési mozzanat is érvénytelenné teszi az egész érvelést.

Válaszom sajnálatos módon nem foglalkozhat a bíráló írás szaktudományi – *szakirodalom-ismereti* – gyengeségeivel: ezek korrekt kifejtése és korrigálása ugyanis szétfeszítené egy folyóirat-közlemény kereteit. Válaszomban csak azt kívánom bizonyítani, hogy a bíráló írása olyan cáfolat, amely nem cáfolja meg a „kirakatba állítás” szubjektív szerzői effektusának a szakirodalombeli létezését; olyan, erre irányuló bírálat ugyanis, amelynek érvelése bizonyításelméletileg nem helytálló.

Ennek az elméletnek a szempontjából tekintve válaszom egy cáfoló bírálat helytállóságának cáfolata.

*

A szerkesztőség előzékenységéből megkaptam a bíráló írásának mind az eredeti, mind (később) a lektorálás nyomán kialakult szövegét. A számos, csupán stiláris természetű módosuláson kívül történt néhány olyan változtatás is, amelyek egy része csupán látszólagosan, illetve csak részben stiláris természetű, de van köztük egy olyan is, amely a bírálat eredeti szövegéhez képest egyértelműen a *bírálat értelmének kárára történt*. Ezt természetesen nem óhajtom kihasználni, és válaszomban az eredeti, helyesebb szövegváltozatot is figyelembe fogom venni. Meg kell jegyezni, hogy a bírálat szövegéből itt most általam idézett szövegrészekben történt dőlt betűs kiemelések tőlem származnak.

*

Mielőtt „meghökkenítő és alapvetően téves (az eredetiben: *hibás*) konklúzió”-nak ítélné és elutasítaná, a bíráló pontosan idézi a bírálni kívánt közlemény

tartalmi összefoglalásából SZKE szakirodalmi vizsgálatának tézisekbe foglalt három fő eredményét, a szubjektív szerzői effektus felismerésének alapjait és létezésének következményeit, továbbá a vizsgálat eredményei alapján logikusan levont, a hivatkozottsági Indexekre vonatkozó végkövetkeztetését, a logikai következtetés zárótételét.

Válasszuk itt most szét, és jelöljük meg az egyes téziseket mint kijelentéseket formálisan:

A „A természettudományi – mindenekelőtt a fizikai – folyóirat-közlemények indexelt-formális hivatkozásállománya általában nem azonos a közlemények tényleges-teljes hivatkozásállományával:

B a tényleges állomány nem ritkán egy nagyságrenddel meghaladja az indexeltet.

C Ugyanakkor a tényleges állomány is csak egy része a tárgykör releváns: hivatkozható/hivatkozandó irodalmának...

Z A tényleges szakirodalmi hivatkozottság mérésére ezért a hivatkozottsági indexek nem alkalmasak.”

A fenti **C** tézis a „kirakatba állítás” effektus *első* fázisának, az **A** és **B** tézis az effektus *második* fázisának szakirodalmi következményét fogalmazza meg.

Tényként kell leszögezni, hogy a bírált közleménynek ezeket a hibásként/tévesként elutasított eredményeit egy olyan szakirodalmi vizsgálat szolgáltatotta, amely (elsősorban, de nem kizárólagosan) egy-egy elismerten vezető szerepű általános, illetve diszciplináris fizikai folyóirat (több)ezres nagyságrendű közleményállományára mint vizsgálati minta-anyagra terjedt ki. Az is tény, hogy a bíráló által elutasított SZKE-féle szakirodalombeli effektus felismerését lehetővé tevő és működését igazoló *szakirodalmi tényeket*, amelyek a fenti **A**, **B** és **C** tézisek tartalmát jelentik, a bírált közleményben egyrészt folyóirat- és közleményelemzések kvantifikált eredményei, másrészt bemutatott konkrét közleményelemzési példa-esetek és tényleges hivatkozás-szövegek *bizonyították*. Mivel az **A**, **B** és **C** tézis tartalma eszerint *igazoltan megfelel* a vizsgált szakirodalmi anyagban létező helyzetnek, a tézisek tartalma *bizonyítottan helytálló*. Az sem vitatható, hogy ha a fenti **A**, **B** és **C** tézisek tartalmilag igazoltan helytállóak, vagyis *igazak*, akkor a bírált közlemény **Z** végkövetkeztetése, mint az eredmények szövegéből alkotható szillogizmus *zárótétele*, nemcsak hibátlan a formális logika szempontjából, de tartalma *igaz* is – ugyanis a szillogizmusból *itt most* hiányzó kiegészítő tézisek: – »a hivatkozottsági Indexek nem veszik számba a folyóirat-közleményekben nagyon gyakori eponimikus és a közvetett-kollektív hivatkozásokat« – mint *következtetési premisszának* sem a

helytállóságát, sem az igazságát a *bíráló sem vitatja*.

Ebben a helyzetben a bizonyításelmélet a következő *elvileg* lehetséges és *elvileg* érvényes cáfolási lehetőségeket kínálja:

1 *meg kell cáfolni* az **A**, **B** és **C** eredményeket szolgáltató *szakirodalmi vizsgálat* helytállóságát (mintavételét, a minta reprezentativitását, a vizsgálat módszerét, végrehajtását stb.), vagyis *el kell végezni a vizsgálat (felül)vizsgálatát*;

2 *más szakirodalmi mintán* végrehajtott azonos célkitűzésű új szakirodalmi vizsgálat erre alkalmas eredményeivel *bizonyítani kell* az **A**, **B** és **C** téziseknek *teljesen ellentmondó* értelmű **non-A**, **non-B** és **non-C** tézisek tényleges helytállóságát.

Azonnal jeleznünk kell azonban, hogy míg az **1** jelzésű cáfolási mód *elvileg* lehetőségessé teszi SZKE téziseinek *teljes* megcáfolását, a **2** jelzésű cáfolási mód erre *elvileg* is csak *részben* ad lehetőséget: *nem cáfolja meg* ugyanis azt, hogy SZKE fenti tézisekbe foglalt eredményei az *általa vizsgált* szakirodalmi mintaanyagban (mégis) helytállóak.

➤ Tény, hogy a bíráló az **1** jelzésű, *elvileg* érvényes és *elvileg* a teljes cáfolat lehetőségét kínáló módszert egyáltalán *nem alkalmazta*, az általa elutasított eredményeket szolgáltató szakirodalmi vizsgálat felülvizsgálatát *meg sem kísérelte*.

➤ A **2** jelzésű cáfolási mód *érvényes* alkalmazásának *conditio sine qua nonja* egy azonos célkitűzésű, más szakirodalmi mintaanyagon elvégzett tényleges vizsgálat; tény, hogy a bíráló sem ilyen, sem hasonló, maga vagy más által elvégzett szakirodalmi vizsgálatra, sem ilyen vizsgálat által szolgáltatott és SZKE eredményeinek ellentmondó eredményekre, mint cáfoló bírálatának ténybeli alapjára, érvelése során *nem hivatkozik*.

➤ Tény, hogy a **2** jelzésű cáfolási mód *nem érvényes*, de *teljes értelmű* alkalmazását, vagyis a következő, SZKE téziseinek *teljes* cáfolatát jelentő, *teljesen ellentmondó értelmű* tézisek helytállóságának valamilyen módon történő igazolását a bíráló *meg sem kísérelte*:

non-A A természettudományi – mindenekelőtt a fizikai – folyóirat-közlemények indexelt-formális hivatkozásállománya **általában azonos** a közlemények tényleges-teljes hivatkozásállományával:

non-B a tényleges állomány **nem haladja meg** nem ritkán az indexeltet egy nagyságrenddel.

non-C Ugyanakkor a tényleges állomány **nem csak egy része** a tárgykör releváns: hivatkozható/hivatkozandó irodalmának.

➤ Tény, hogy a 2 jelzésű cáfolási mód *nem érvényes*, és csak *részleges értelmű* alkalmazását, vagyis a következő, SZKE téziseinek *részleges* cáfolatát jelentő, *részben ellentmondó értelmű* tézisek helytállóságának valamilyen módon történő igazolását a bíráló *meg sem kísérelte*:

non-A A természettudományi – mindennek előtt a fizikai – folyóirat-közlemények indexelt-formális hivatkozásállománya *nem általában nem azonos* a közlemények tényleges-teljes hivatkozásállományával:

non-B a tényleges állomány *ritkán* haladja meg az indexeltet egy nagyságrenddel.

non-C Ugyanakkor a tényleges állomány *nem mindig csak egy része* a tárgykör releváns: hivatkozható/hivatkozandó irodalmának.

➤ Tény, hogy a cáfolni kívánt bíráló érvelése *elkerülte* az adott helyzetben bizonyításméletileg *elvben érvényes* cáfolás *mindkét* lehetséges módját, és az elvileg érvényes lehetőséggel *érvénytelen módon sem élt*: bizonyításméletileg *érvénytelen módon sem cáfolta meg* az általa hibásnak vélt és elutasított téziseket *sem teljes egészükben, sem részlegesen*.

● A bíráló cáfolata *nem cáfolata az SZKE vizsgálati eredményeit összefoglaló téziseknek*.

*

A nem-cáfoló cáfolat azonban *bírálat*, amelynek van bíráló *érvelése*. A következőkben ezért rá kell mutatnom ennek az érvelésnek a *hibáira*, de legalábbis azokra az *érvelési hibákra*, amelyek a *szakmai hibáktól* el is tekintve már maguk *nem helytállónak* minősítik ezt a bírálatot.

A bíráló írása négy részből áll, ezeket eredetileg a részcímek előtt álló arab számok jelölték. Válaszomban, idézeteim és utalásaim alkalmából, ezeket az eredeti arab számokat fogom csak használni, helykímélés és a könnyebb olvashatóság érdekében. A bírálat *1. része* „Bevezetés”, a *4. része* „Összefoglalás”. Az *1. rész* a jelzett feladat szempontjából nem kíván reflexiót, mert *nem tartalmaz* bíráló érvelést, csupán előkészíti azt a bíráló hite szerint. A bírálat érvelését a *2. és 3. rész* foglalja magában. Válaszomban, helyhiány miatt, csak a *2. rész* érvelési hibáit jelezhetem részletesen: bekezdésenként haladva; a *3. és a konkluzív 4. részből* csak a döntő hibákat emelhetem ki. A bírálat itt következő bírálati tehát egyetlen szempontból sem átfogó, még a jelzett szempontból sem teljes körű.

2. rész, 1–4. bekezdés:

A vitatott létezésű effektus létezése szempontjából *irreleváns közhelyek nem ellenérvek*; felsorakoztatásuk az érdemi bírálat kezdetén azt a *hamis látszatot* kelti, mintha ezek a közhelyek *ellenérvek volnának*. Ez az érvelési hiba átlépi a pusztán logikai hiba határát.

2. rész, 5. bekezdés:

➤ *Hamis érvelés*: A bíráló a „kutatási terület teljes szakirodalmáról” és az ebből „bizonyos mértékig önkényes eljárással kiválasztott” „releváns szakirodalomról” értekezik a *bírálat látszatát keltve*. Holott az első fogalmat SZKE nem is használja az effektus bemutatása során, a „bizonyos mértékig önkényes eljárással” történő *kiválasztás* pedig *nemcsak nem mond ellent* a bírálói kívánt közlemény bírálattal elutasítani kívánt tartalmának, de *ugyanazt* mondva valójában *megerősíti azt*. A bíráló tehát *kisajátítja* a bírálói kívánt közlemény egy lényeges mozzanatát, és azt *hamis ellenérvéként* használja fel.

➤ A bírálói kívánt effektus *létezése szempontjából irreleváns közhelyeknek a bíráló érvelés mozzanataiként* való bemutatása: az ISI és „más adatbázisok” építése, az adatbázisok „természetesen csak korlátozott pontossága”, a pontosság növelésének „exponenciálisan növekedő költségei”, ezek mind csupán *látszólagos*, ezért *hamis* bíráló érvek.

2. rész, 6. bekezdés:

➤ A bíráló szerint: „a szerzők idézik azokat a publikációkat, amelyek véleményük szerint eredmények eléréséhez közvetlen vagy közvetett módon hozzájárultak”. – *Ismeret- és kutatásméleti hiba*, párosulva *logikai hibával*: az érvelésből logikailag hiányzik a mindeddig nem igazolt, alaptalan és nem helytálló *előfeltevés* kimondása: annak *kimondása*, hogy „a szerzők” az összes ilyen publikációt „idéznek”, és az összes ilyen publikációt *tételesen és közvetlenül, formálisan-indexelten* „idéznek”. Ez, a bíráló által ki nem mondott, de logikai alapként használt *igazolatlan és alaptalan, nem helytálló előfeltevés* a hibás ismeret- és kutatásméleti alapja az indexelt-formális hivatkozatelemzésnek és tudománymetrológiának, és logikai hibája a bíráló érvelésének is.

➤ A bírálói kívánt közlemény állításának *kisajátítása*, majd a bírálat logikai célpontjának *elcsúsztatása*: SZKE azt igazolta szakirodalmi tényekkel, hogy a publikáló kutató mint szerző még a releváns irodalomból is kénytelen kiválasztani, és ténylegesen ki is választja *szubjektív módon* azt a sokkal kisebb terjedelmű irodalmat, amelyre köz-

leményében (egyáltalán) hivatkozni kíván (ez az „effektus” első fázisa), azután ismét kiválasztja az összes általa hivatkozandó irodalomból a formális módon (tételesen, közvetlenül) hivatkozandót (ez az „effektus” második fázisa). Ezzel szemben egyáltalán *nem ellenérv*, hogy a bíráló itt *elismeri* a publikáló és hivatkozó kutató *szubjektivitását*, ezt azonban – a logikai céltáblát elcsúsztatva – egy, az SZKE-féle effektus érvényesülése *előtti* mozzanatra: a „teljes” szakirodalomból a *releváns* irodalom kiválasztására vonatkoztatja. A bíráló ezzel valójában *tovább táglítja* a hivatkozó szerzői *szubjektivitás érvényesülésének tényleges határait*, *megnövelve* ennek a szubjektivitásnak a tényleges *érvényesülési területét*.

2. rész, 7. bekezdés:

➤ A bíráló szerint: „... a szerző ... nyilvánvaló módon nem fogja idézni a témakörben publikált összes munkát!” – A bíráló *ismét elcsúsztatja* a bírálati célpontot: SZKE ugyanis *nem beszél* „a témakörben publikált összes munkáról”, hanem azt állítja és azt igazolja szakirodalmi tényekkel, hogy a publikáló kutató még *azoknak* az ismeretforrásoknak az *összességét* sem tudja (persze nem) „idézni” (hanem azokra tételesen-közvetlenül hivatkozni), amelyekre erre egyébként *egyaránt érdemesnek tart*, és éppen ezért él – ha *úgy dönt*, hogy él – a *közvetett-kollektív hivatkozás* technikájával: „and the references cited therein”. Ezt a technikát alkalmazva éri el, hogy az adott szöveg helyen szóban forgó mozzanattal kapcsolatban *szerinte releváns* számos, és ezért tételesen-közvetlenül gyakorlatilag nem hivatkozható, a saját „értéktétele” szerint azonban egyaránt értékes munka, ha nem is formálisan-tételesen, de *ténylegesen* hivatkozva van – más kérdés, hogy ezeket a tényleges, de nem-formális hivatkozásokat az ISI és a hivatkozottsági Indexek nem regisztrálják. – A bíráló *érve érvénytelen*, a bírálata *nem helytálló*.

➤ A bíráló szerint: „a publikált közlemények felét soha nem idézik (...), vagyis a tudomány *szemszögéből* nézve ezek a közlemények *nem léteznek!*” – Súlyos és összetett *logikai hiba*: (1) a mondat *első* részéből *hiányzik* az a kijelentés, hogy *formálisan-indexelten* „nem idézik” – mivel az „idézés” *csak a tudománymetrológusok szemében és fogalmai szerint azonos* a formális-indexelt hivatkozottsággal, a valóságban azonban nem; (2) a „tudomány *szemszöge*” *nem azonos* a hivatkozottsági Indexek *szemszögével*: a tudomány számára való létezés *nem azonos* az Indexekben való létezéssel, sőt, az utóbbi *nem kritériuma* az előbbinek; ezért (3) ezek a közlemények *nem „a tudomány”, hanem csak a csakis az Indexek adatait használó hivatkozatelemzés és tudománymetrológia szemszögéből* nézve „nem léteznek”, mert

ezek a kutatási irányzatok *nem látják meg* az ISI és az Indexek által *nem látott* nem-formális, de tényleges hivatkozásokat; (4) abból, hogy a publikált közlemények felét soha nem „idéznek” *indexelten*, *nem következik* az, hogy *nem-indexelten sem* „idéznek” soha a szakirodalomban, legfeljebb *nem formálisan-tételesen*, hanem *közvetett módon*, tehát nem az Indexek, hanem *éppenséggel csak „a tudomány” számára*. – Az *érv érvénytelen*, a bírálata *nem helytálló*.

2. rész, 8. bekezdés:

A bíráló ismét a kitűzött céltábla *mellé lő*, itt most a *nem-publikált tárgyú* „idézetek”-kel (!) – helyesen: hivatkozásokkal – kapcsolatos érvelésében: „A szakterület publikációs szokásait nem ismerők számára kétségtelenül gondot jelent az ilyen típusú *idézetek* (!) *beillesztése* egy homogén *bibliográfiai sémába*.” – Az érvelés *hibái*:

➤ Sem SZKE a megbíralt közleményben, sem más kutató *nem akarta* mindeddig „egy homogén bibliográfiai sémába” „beilleszteni” „az ilyen típusú idézetek”-et, és *sohasem tett ilyet*, ezért ez „kétségtelenül” nem is „jelent”, és sohasem jelentett „gondot” senkinek. *Ez az érv nem csak érvként értelmetlen*. Valójában kétségtelenül a bírálónak okoz gondot az általa ilyen típusú *idézeteknek* nevezett idézetek beillesztése a többi *idézet* közé.

➤ SZKE bíralt közleményében azt a tényt szögezi le tényként, hogy az ISI és így a hivatkozottsági Indexek *immár nem csak a publikált* dokumentumokra történt hivatkozásokat tekintik a bíráló szavával élve „idézet”-nek, hanem annak tekintik, és *citation-ként veszik számba* a nem-publikált ismeretforrásokra (nem csak dokumentumokra!) *tételesen-közvetlenül* történt „idézeteket” *is*. A bíráló érve *nem érv* ezzel szemben.

➤ A bíráló is „idézet”-nek *tekinti*, mert *expressis verbis* „ilyen típusú *idézetek*”-nek *nevezi* a nem-publikált ismerethordozókra történő hivatkozásokat. Látni fogjuk, hogy a bíráló ezzel kapcsolatban *önellentmondásba kerül* bírálata következő bekezdésében.

2. rész, 9. bekezdés:

➤ A bíráló *hibázik*: megbíralt közleményében SZKE *nem az előző bekezdésben említett*, „nem-publikált tárgyú” hivatkozásokat tekint és nevezi „nem formális” hivatkozásoknak.

➤ A bíráló szerint: „Teljesen nyilvánvaló, hogy ezek *nem tekinthetők idézetnek*, mivel a megjelölt forrás nem érhető el a szakmai közösség minden tagja számára.” – *Önellentmondás*: a bírálata *előző bekezdésében* ezek „az ilyen típusú idézetek” még *idézetek* voltak, és *annak nevezettek* a bíráló által.

➤ *Ellentmondás az ISI-vel és az Indexekkel szemben:* a bíráló által mindaddig mérvadónak tekintett ISI-apparátus a bíráló mostani kijelentésével *ellentétben* teljesen nyilvánvalóan „idézetnek” tekintti „ezeket” az „idézetteket”, illetve az „ilyen típusú idézeteket” is, és „ezek” ennek megfelelően „citation”-ként *megjelennek az Indexekben*. A bíráló lőtáblájára ebben az esetben már *nem is SZKE közleménye, hanem a hivatkozottsági Indexek tartalma került!*

➤ *További logikai hiba:* nem a hivatkozottságnak (nevezzék bár „idézettségnak”), de mint láttuk, még az *indexelt hivatkozottságnak* sem kritériuma, hanem kizárólag a *publikált dokumentumnak* a kritériuma az, hogy „elérhető a szakmai közösség minden tagja számára”. – „Teljesen nyilvánvaló”, hogy a bíráló érvelésének ez a logikai hibája *nem SZKE közleménye, hanem a bíráló érvelése ellen szóló érvényes ellenérv.*

➤ *Az utolsó érvelési hiba:* *Nem az „Izlés dolga”,* hogy a privát közlést a publikáló kutató (persze *nem az „irodalomjegyzékben”,* hanem) formális-tételes hivatkozásként, vagy pedig a „köszönetnyilvánításban” szerepelteti-e, *hanem az „Izlés dolga”,* hogy a privát közlést a hivatkozó szerző *azonnal magában a formális hivatkozásban* köszöni-e meg, vagy esetleg a *közlemény végén,* vagy *sehol sem* köszöni meg.

2. rész, 10. bekezdés:

Hamis bíráló az eponimiák és fenomenológiájuk esetében: a bírálni kívánt közlemény tartalmának *nem ellentmondó* – egyébként a bírált szerző publikált kutatási eredményeinek csupán halvány visszfényét jelentő – megállapítások *bírálati érv(ek)ként* történő használata.

2. rész, 11. bekezdés:

➤ *Nem érvényes ellenérv az eponimikus hivatkozásokkal kapcsolatban annak egyszerű kijelentése,* hogy „a hivatkozásnak ezt fajtáját azonban *szintén* figyelmen kívül lehet hagyni az idézettség-vizsgálatokban”. – Természetesen *lehet* „a hivatkozásnak” akár ezt a „fajtáját”, akár más „fajtáját” „szintén” „figyelmen kívül hagyni” „az idézettség-vizsgálatokban” – csak akkor a figyelembe vett maradék *nem lesz* a szakirodalombeli „idézetség”, és ennek számbavétele *nem a szakirodalombeli idézettségnek, hanem valami másnak, valami önkényesen másnak* lesz a számbavétele.

➤ *Hamis érvelés:* „Lehetséges, hogy vannak a bibliometriának olyan szakemberei, akik számára fontos információt hordoz pl. az az adat, hogy a Schrödinger-egyenlet vagy a Dirac-egyenlet nem-formális idézettsége a nagyobb, a fizika kutatói számára azonban a kérdés felvetése teljességgel értelmetlen.” – A „kérdést” a bíráló vetette fel, a

*bíráló tartja a kérdés felvetését teljességgel értelmetlennek, a bíráló tartja lehetségesnek az általa felvetett és elvetett-elítelt felfogást, a bíráló rója általa feltételezett fantom-bibliometrikusok (anonim módon SZKE?) terhére a saját maga által kigondolt, és saját maga által elutasított felfogását, és végül a bíráló használja bírálati érvként ilyen módon a minden szempontból hamis érvet. A bíráló által kigondolt hamis érv nem ellenérv SZKE-nek azzal a (régebbi) vizsgálati eredményével szemben (sem), miszerint a valóban kiemelkedő kutatók formálisan-már-nem-hivatkozott tudományos teljesítményeik eponimikus hivatkozottsága révén (még mindig) *ténylegesen hivatkozva vannak* a szakirodalomban, és hogy ezeknek az elit kutatóknak a szakirodalomban való nem-indexelt eponimikus szerzői hivatkozottsága, a szerzői hivatkozottság mértéke gyakran meghaladja a mai, eferer módon élenjáró kutatók indexelt szerzői hivatkozottságának mértékét. Mivel pedig a hivatkozottsági Indexek ezt a nem-indexelt, de tényleges szakirodalmi hivatkozottságot nem mutatják ki, az Indexek nem alkalmasak a tényleges szakirodalmi hivatkozottság mérésére – ez pedig nem más, mint a bíráló által elutasított SZKE-féle Z konkluzív zárótétel.*

➤ „A kérdés felvetése” – azé a kérdésé, amelyet a bíráló vetett fel, ítélt értelmetlennek, és használt fel hamis bírálati ellenérvnek – ugyanakkor egy másik szempontból tekintve sem helytálló: azt a *hamis látszatot* kelti, mintha a „bibliometria” „szakemberei” (és hallgatólagosan inszINUÁLVA: SZKE is), az „idézetség” vizsgálata során *ilyen* kérdéseket vizsgálnának, vagy némi jóindulattal pontosítva: egy szerző *egyetlen munkájának* hivatkozottságát vetnék össze egy másik szerző *ugyancsak egyetlen munkájának* hivatkozottságával. Nincs tudomásom ilyen értelmetlen cselekedetről.

2. rész, 12. bekezdés:

A bírált tartalom átalakítása: A bírálni kívánt közleményben *nem egyetlen* hivatkozási „forma” a „közvetett-kollektív hivatkozás” és a „például” meg az „és mások” kifejezés használata. Az első esetben *ismeretforrások tényleges hivatkozottsága* áll, a másik két esetben pedig a publikáló kutatónak az a *jelzése,* hogy a formális hivatkozás során *válogatásra kényszerült, és azt megtette.* – A bíráló nem-helytálló érvelési módjai között ez az egyik leg súlyosabban hibás (mert etikailag is kifogásolható) módszer.

2. rész, 13–14. bekezdés:

➤ *Hamis érvelés:* A bíráló közlemény *sehol sem állítja,* hogy a szakirodalmi közlemények esetében „cél” vagy „követelmény” (volna) „a teljes és részletes bibliográfia”. Először is: egyáltalán *nem „bib-*

liográfiáról”, nem a tárgyalt tárgykör „bibliográfiájáról” van szó, hanem a *hivatkozott ismeretforrásokról*. Másodsor: éppen és csak a bíráló állítja – egyetértve az idézettségvizsgálók és tudomány-metrológusok kutatáselméleti alapállásával –, hogy „a szerzők idézik azokat a publikációkat, amelyek véleményük szerint eredményeik eléréséhez közvetlen vagy közvetett módon hozzájárultak”. (Lásd: 2. rész, 6. bekezdés.) Amiről a jelen esetben szó van, az az, hogy a szerzők *nem tudják már „idézni” mindazokat az ismeretforrásokat tételesen és közvetlenül*, amelyek „eredményeik eléréséhez ... hozzájárultak”. Ez tény, és ennek a ténynek a szorító kényszeréből született meg a *válogatási kényszer*, és vele a *kirakatba állítás szubjektív szerzői effektusa*.

➤ *Nem ellenérv* a bírálni kívánt közlemény tartalmával szemben a bíráló érve: „Az idézett források kiválasztása szakmai értékítéletet tükröz.” – Az SZKE-féle „effektus” lényege éppen a *kiválasztás szükségessége és végrehajtása*; a *választás motívációjának* minden eleme alaposan ki van munkálva és értékelve a vonatkozó szakirodalomban, ezek közé természetesen az „értékítélet” is beletartozik, és ezt a bírálni kívánt közlemény egyetlen mondata sem tagadja.

➤ *Nem ellenérv* a bírálni kívánt közlemény tartalmával szemben a bíráló által „összefoglaló cikk”-nek nevezett szemlecikk és a „monográfia”, valamint az ezek által adott „lehetőleg teljes” bibliográfiának a felemlítése. Ha viszont már megtörténik a szemlecikkek és a monográfiák felemlítése, ez csak akkor *lenne* releváns ellenérv, ha a bíráló *megcáfolná* SZKE közleményének *ezzel* a publikációkkal kapcsolatos azon (egyetlen) megállapítását, amely szerint a közvetetten hivatkozott hivatkozásiállományú munka („and references cited therein”) egyre gyakrabban *szemlecikk vagy monográfia*. A bíráló érveléséből *hiányzik* ezzel a megállapítással szemben álló bárminemű érv – aligha véletlenül.

2. rész, 15–16. bekezdés:

A bíráló szerint: „A fizikai kutatások területén tehát a nem-formális hivatkozások a *tudomány-metriai alkalmazások* (!) számára nem hordoznak *lényeges* információt, ezért általában figyelmen kívül hagyhatók.” – *Az érvelés hibás*, mert

➤ láthattuk, hogy a fenti „*tehát*” logikai terminus mögött *nem áll* tényleges-érvényes premissza;

➤ az „*ezért*” logikai terminus mögött *csak* a bíráló előző, *igazolatlan érvényességű kijelentése* áll premisszaként;

➤ a hivatkozatelemzésben és a tudomány-metriában *nem „alkalmazzák”* a nem-formális hivatkozásokat (sem); az pedig, hogy esetleges *számbavételük és elemzésük* a tudomány-metria számára

nem adna „*lényeges*” információt, csupán a bíráló *igazolatlan érvényességű kijelentése* – óvatosan *elgyengítve* a meghatározatlan értelmű és szubjektív „*lényeges*” terminussal történt megszorítással;

➤ az igazolatlan érvényességű premisszákon bizonytalanul egyensúlyozó érvelés ingatag zárótétele: – „*általában figyelmen kívül hagyhatók*” – mind a hivatkozatelemzés, mind a tudomány-metria gyakorlata számára *kezelhetetlenül bizonytalan értelmű*.

Érzi ezt a bíráló is, ezért rögtön a következő mondatában óvatosan pontosít, pontosabban helyesbít: „*Az egyéni tudományos teljesítmény mérése az egyetlen olyan vizsgálat, amikor a nem-formális hivatkozások számbavétele fontos lehet.*” – *Az érvelés nem bírálat*, mert

➤ mind a nem-indexelt, de tényleges eponimikus szakirodalmi hivatkozásokat tárgyaló hazai cikk-sorozatában, mind az ennek eredményeit összefoglaló külföldi publikációjában [3], mind jelenleg bírált közleményében SZKE egyértelműen jelezte és pontosan rögzítette, hogy a *tudományos kutatók mint kutatók értékelése szempontjából* – *tehát éppen a bíráló által itt most kivételesen elfogadott-elismert szempontból* – nem alkalmas mérőeszközök a hivatkozottsági Indexek, mert nem veszik figyelembe és nem veszik számba az eponimikus és a közvetett hivatkozásokat, és így nem mutatják ki az indexelt szerzők *tényleges* szakirodalmi hivatkozottságát;

➤ a bíráló érvelése tehát *nem bírálja*, hanem expressis verbis *megerősíti* a bírálni kívánt közlemény tartalmát, hiszen itt *elismeri*, hogy az általa itt most kivételként *elismert szempontból* – *amely szempont azonos a bírálni kívánt közleményben rögzített szemponttal* – *fontos „lehet”* a szóban forgó nem-indexelt hivatkozások számbavétele (és kimondatlanul: amit a hivatkozottsági Indexek, „az egyéni tudományos teljesítmény mérésének” mai alapjai, ma nem tesznek meg);

➤ a bíráló érvelése *nem bírálja*, hanem *megerősíti* a bírálni kívánt közleménynek a bíráló által „*meghökkenítő és alapvetően téves/hibás konklúzió*”-nak ítélt konklúzióját, *alátámasztja* a bírált közleménynek a bíráló által hibásként-tévesként elutasított hibátlanul logikus és tényekkel igazolt Z zárótételét.

● *A bíráló írás 2. részében foglalt bírálat részben nem bírálat, részben pedig nem helytálló érvelés.*

3. rész:

➤ A bíráló érvelésében megkülönböztetés nélkül, hibás és megtevésztő módon *összemosza* a „*releváns*” és a „*teljes*” szakirodalom terminusokat mint fogalmakat: *a bírálat érvelése érvénytelen*.

➤ A bíráló szerint: „a szakirodalmi hivatkozások kiválasztása a publikáló szerző részéről olyan *szelektív eredménye*”, „amely – bár kétségtelenül *szubjektív* – nem szeszély, ...”. – Az *érvelés hamis*: (1) a bíráló *elismeri*, hogy *szelektív történet*, és a kiválasztás „kétségtelenül szubjektív” természetű, és ezzel *elismeri az SZKE-féle szubjektív szerzői „effektus” létét és lényegét*; (2) majd ezzel szembe csupán azt az egyetlen, általa nem igazolt kijelentését állítja bíráló érveként, hogy ez a szubjektív „nem szeszély”; (3) a megbírált közlemény szerzője azonban ezt, a *bírálóval egyetértően megállapított* létező szubjektívítást soha és sehol nem minősítette „szeszély”-nek.

➤ A bíráló *egyetlen érv vagy bizonyíték nélkül* egyszerűen kijelenti, hogy „a hivatkozásállomány kiválasztásában megnyilvánuló szubjektívítást” a bírált munkában „rendkívüli módon” túl van becsülve. – Valaminek bizonyíték, illetve érv nélküli pusztá kijelentése *nem érvelés*.

➤ A bíráló szerint: „A kirakatba állítás nem patológikus, hanem *szükségszerű jelenség*”; továbbá: „A kirakatba állítás *tehát* a szakirodalom *természetes velejárója*, nem pedig *külön (!) mérhető (!) effektus*, ha úgy tetszik: *mint ilyen, nem is létezik*.” – Rögzítve a bíráló által sem vitatott vagy kifogásolt tény, hogy SZKE a többértelmű „effektus” terminust közleményeiben mind magyarul, mind angolul „*jelenség*” értelemben használta, a bíráló e kétmondatos érvelésében az effektus mint *jelenség létezésével* kapcsolatosan a következő, különböző természetű érvelési hibák találhatók:

- SZKE sehol és soha nem állította, hogy az effektus a szakirodalom „patológikus” jelensége;
- egy jelenség *létezése* ontológiai, *mérhetősége* technikai kérdés;
- egy jelenség létezésének *nem kritériuma* a mérhetősége;
- ha a „szükségszerűen” létező „jelenség” a bíráló szerint is elismerten *létezik*, nem-mérhetőségének *egyszerű kijelentése* nem érvényes érv még a nem-mérhetősége mellett sem;
- az elismerten létező jelenség *nem-mérhetőségének* kijelentése ugyanakkor *valótlan érv* is, mert a bírált közleményben helytállóan *jelezve van* a jelenség – az „effektus” – első fázisának *elvileg lehetséges* mérési módja, az effektus második fázisának mint jelenségnek a *mérését* pedig SZKE a bírált közleményben több elemzett közlemény-példában és a szakirodalmi vizsgálati anyagban *ténylegesen elvégezte*, a jelenség *megnyilvánulásának mértékét kvantifikálva megállapította*, és az eredményt *bemutatta*;
- ha egy, a bíráló szerint is létező jelenség a bíráló szerint „természetes velejárója” és „szükségszerű jelensége” – egyszóval: *tulajdonsága*

– valaminek (a jelen esetben: a szakirodalomnak), akkor annak kijelentése, hogy az „*nem külön mérhető effektus*” – vagyis nem külön (?) mérhető (?) jelenség (?) –, olyan, többszörösen összetett *logikai konfúzió*, amelyért azonban a „külön” és az „effektus” szó külön-külön és együttes *többértelműsége* csak részben felelős:

- a „külön mérhető effektus” önmagában sem egyértelmű, logikailag konfúzus kifejezésnek a bíráló által a *nem-létezőséggel* történt hibás összekapcsolása révén létrejött kijelentés ugyan többszörösen többértelmű, de bizonyításméletileg egyik értelme sem helytálló ellenérv, mert belső antinómiaként mindegyik magában foglalja az ontológiai és a technikai megítélés ismeretelméletileg hibás kapcsolatát;
- bármit értsen is a bíráló „természetes velejáró” alatt, ennek a „külön mérhető effektus”-sal *egymást kizáró ellentétbe való állítása* mind elméleti, mind gyakorlati szempontból tekintve súlyosan *hibás mozzanat*, és ezért *nem helytálló érvelés*; jelentőségére való tekintettel kivételesen lássunk itt ennek megvilágítására egyetlen, és a fizikus bírálóra való tekintettel természetesen természet(tudomány)i példát: minden folyó „természetes velejárója”, „nem patológikus, hanem *szükségszerű jelensége*” – sőt a folyó mint természeti jelenség integráns része – a *hordalék*, ezen belül az *eróziós hordalék*, és a bíráló érvelésének ellenére az illetékes tudomány a folyóhordalékokat „*külön*” jelenségnek tekintti és tanulmányozza, és ilyenként *elemzi* is azt a szó minden értelmében, megkülönböztetve ezen belül például a *lebegő* és a *görgetett hordalékok* – sőt „külön mérhető jelenség”-ként *méri is*, külön mérve például a lebegő hordalék *menyiségét, összetételét, ezek változását*, és így tovább...

➤ A bírálónak „a kirakatba állítás *hiányá*”-val – tehát: az általa tagadott létezésű (!) SZKE-féle effektus *nem-létezésének feltételezésével* – kapcsolatos „*eszmefuttatása*” nemcsak egyáltalán *nem ellenérv*, hanem valójában minden eddigi ellenérvét lehengerlő (bár természetesen a bíráló önellentmondását jelentő) *bizonyítása* az általa tagadott létezésű SZKE-féle kirakatba állítási effektus *létezésének* – sőt: a *hatás* létezésének, ha az „effektus” szót netán „hatás”-ként értenénk. – Az eszmefuttatásnak csupán a csattanója igényel korrigálást, mivel az nem csak ezen a szöveghegyen kimondott eszmei alapja a bírálónak: „a publikációk idézettisége és azok szakmai színvonala (!), tudományos értéke” közötti „*korreláció*” létezése tekintetében – a bíráló egyoldalúan optimista állításaival ellentétben – sem a „*kutatói közösség*”-ben, sem a releváns szakirodalomban távolról sincs egyetértés, és ilyen korreláció létezését „a

tudomány aktív művelői” közül nagyon sokan, és még *fizikus kutatók* is tagadják [4].

➤ Bár *nincsenek kapcsolatban* a bíráló által létben tagadott SZKE-féle szakirodalmi effektussal, és *nem is szerepelnek* a bírált közleményben, a bíráló elvi általánosságban maradván, és azokat meg nem nevezve általános támadást indít „a publikációs tevékenységgel kapcsolatos” némely „kvantifikálható adatok, illetve a belőlük leszármaztatott egyéb mutatók” ellen, hogy ez eszmei előkészítés után hite szerint megsemmisítő bírálatot zúdítson tulajdonképpeni célpontja: az „egyéb mutatók” közül azok egyetlen példájaként kiemelt és megnevezett SZKE-féle „dokumentáltsági mutató”-ra. Ez a mutató *közlemény-elemzési mutatószámként* szerepel a bírált közleményben. Az általános támadás és a megsemmisítő bírálat *főbb hibái*:

- az alapvető *szemléleti* hiba: a bíráló szemlélete és így érvelése is csőlátásszerűen *deformált* a fent jelezett „kvantifikálható adatok” és az „egyéb mutatók” *értelme* tekintetében: ezeknek *csak akkor* tulajdonít értelmet, ha az „idézettségvizsgálatra” épülő *tudománymetria* számára van értelmük, illetve ha ezek *ebből a szempontból* „hordoznak” „értelmes vagy értelmezhető információt”;
- a bíráló konkrét bírálata: „A fizikai szakirodalom *publikációs és idézettségi (!) gyakorlatában (!)* így például a dokumentáltsági mutató nem tartalmaz a publikációra vonatkozóan *semmiféle* érdemi információt.” – *Hamis érvelés*: A dokumentáltsági mutató fajlagos *közlemény-dokumentáltsági* elemző mutatószám, így *nem* az a célja, hogy *ebben*, a bíráló által ilyen kétséges értelemben meghatározott „gyakorlat”-ban (!) tartalmazzon *bármiféle* információt. Célja nem a kutatót minősítő „tudománymetria” kiszolgálása, hanem a *szakirodalom-ismeretként* értett bibliológia számára a közlemény dokumentáltságának feltárása, és mértékének kvantitatív kifejezése. Értelme szerint azt jelzi, hogy a publikáló kutató mint *szervő fajlagosan mérve milyen mértékű* hivatkozásállománnyal látta el a maga akaratából „publikációját” – és ez eléggé „érdemi információ” „a publikációra vonatkozóan”. A mutatószám alkalmazásával végzett szakirodalmi vizsgálatok [5] azt jelezték, hogy – a bíráló triviális vélekedése ellenére – a vizsgált természettudományi folyóirat-irodalomban a közlemények hivatkozásállományának terjedelme *nem függ* a közlemény terjedelmétől, viszont *gyakran van összefüggés* a publikáló kutató *személye* és közleményének *dokumentáltsága* között. Vagy konkrétan: a kis, a közepes és a nagy terjedelmű közlemények csoportjaiban egyaránt megtalálhatók a gyengén, a közepesen és az erősen dokumentált közlemények mint *dokumentáltsági közleménytípusok*,

és ezek a különböző közleménydokumentáltsági típusok nemritkán egyes publikáló szerzők *személyéhez kötődnek*. Ez, a dokumentáltsági mutató alkalmazásával feltárt jelenség mint eredmény [6] már nemcsak „a publikációra vonatkozóan”, hanem a *szakirodalomra* vonatkozóan jelent „érdemi információt” – igaz, hogy nem a kutatókat és munkájukat magabiztosan értékelni kívánó „tudomány”-metria, hanem 'csak' a tudományos szakirodalom természetét empirikus módon megismerni kívánó szakirodalom-ismeret számára.

- A bírálónak a dokumentáltsági mutatóhoz kapcsolódó és szerinte „zavarba ejtő többértelműséghez” vezető újabb, de hipotetikus természetű eszmefuttatása *több okból is hibás*: tartalmazza egyrészt a most kimutatott hiba mellett (hallgatólagosan) még a közlemények hivatkozásállományának természetére vonatkozó, a 2. rész 6. *bekezdésénél* már jelzett hibás logikai premisszáit is, másrészt pedig *tényszerűen hibás* az eszmefuttatás hipotetikus kiindulópontja: a szakirodalomban ugyanis *ténylegesen léteznek* $H = 0$ dokumentáltságú közlemények, és a zérust megközelítő dokumentáltság *olyan gyakori*, hogy SZKE vizsgálatának eredményeképpen *külön típust* alkot – ezek az alig, illetve gyengén dokumentált közlemények azonban a *valóságban nem olyan természetűek*, mint amilyeneknek a bíráló *feltételezi*: *nem olyan „úttörő felfedezésről”* számolnak be, amelynek „nincs előzménye a szakirodalomban”. Ezen túlmenően pedig *tény*, hogy még a valóban úttörő felfedezéseknek *is van* „előzményük” a tudományban, és ezért a szakirodalomban *is, és tény*, hogy a valóban úttörő felfedezéseket ismertető közleményeknek *is van* hivatkozásállományuk. *Tényszerűen alaptalan, hibás és nem helytálló* ezért a bírálói hipotetikus eszmefuttatás konkluzív záromondatának második fele, amely így szól: „... a dokumentáltság Száva-Kováts-féle fogalma és az eredetiség egymással ellentétes értékeket képvisel” – viszont helytálló és igaz a bíráló záromondatának kezdete, amely szerint: „A fenti gondolatmenet értelmében...”. Helytálló és igaz, mert *csak a többszörösen hibás hipotetikus „fenti gondolatmenet értelmében”* – pontosabban: következményeképpen – lehet ilyen, a valóságnak (és SZKE fogalmának) ellentmondó, kritikai konklúzióhoz eljutni. – A bíráló *másik* kritikai konklúziója, amely ezzel kapcsolatban „számmisztikát” emleget, és amely erre az alaptalan és hibás gondolatmenetre, valamint a bíráló saját szövege szerint *is „feltételezésre”* támaszkodik, ezek után nem igényel külön korrigáló reflexiót: „a fenti gondolatmenet értelmében” és következtében *az sem helytálló*.
- Végül: „az olvasó” áruhájába öltözött a bíráló által feltett csúfondárosan triumfáló „kérdés”: „az oldalszám (a paginák száma) helyett miért nem

valaki (!) testmagasságával" – tehát még csak nem is a közlemény szerzőjének „testmagasságával”! – „osztva képezünk fajlagos mutatót a hivatkozásokra vonatkozóan?” – csak abban az esetben érné el a tudományosnak vélt bohóctréfa színvonalát, ha a tudós bíráló iránti indokolatlan jóindulatból a bíráló írásban olvasható „valaki” szó helyébe az eredeti kéziratban szereplő, és a kontextusban még némi értelemmel bíró „a szerző” terminust állítanánk vissza.

- A bíráló írás 3. részében található bírálat részben nem bírálat, részben nem helytálló érvelésű kritika.

4. rész:

A bíráló szerint: „Száva-Kováts megállapítása, miszerint »a tényleges szakirodalmi hivatkozottság mérésére ezért a hivatkozottsági indexek nem alkalmasak«, a fizikai alap kutatás gyakorlatának félreértésén alapul.” – A konkluzív bíráló kijelentés egyrészt *alaptalan*, másrészt *hibás*:

➢ SZKE idézett „megállapítása” – vagyis közleményének Z zárótétele – nem „a fizikai alap kutatás (!) gyakorlatának (?!) félreértésén” alapul, hanem reprezentatív fizikai szakirodalmi mintaanyagon elvégzett vizsgálata által szolgáltatott *szakirodalmi tényeken*; mindenekelőtt *azon a tényen*, hogy a fizikai közlemények sokkal több ténylegesen hivatkozott ismeretforrást tartalmaznak, mint amennyit a hivatkozottsági Indexek kimutatnak; ezt a tényt a bíráló írásában mindeddig *nem cáfolta meg*, sőt *megegyesítette*. – A bírálat megalapozatlan.

➢ SZKE idézett „megállapítása” *nincs kapcsolatban* sem „a fizikai alap kutatás”-sal, sem ennek „gyakorlatával”, ezzel szemben *kapcsolatban van* (egyrészt a hivatkozottsági Indexek mai számbavételi módszerével, másrészt) a *fizikus kutatók mint publikáló szerzők mai hivatkozási gyakorlatával*. A kettő nem ugyanaz; a bírálat *hibás és érvénytelen*.

A bíráló következő mondatai: „A különféle új bibliometriai mutatók bevezetését pedig *semmiféle szakmai érv* nem támasztja alá. Következésképpen (!) a mutatók nem hordoznak lényegi információt, és így számértékük meghatározása a tudományos közlemények értékelése szempontjából *irreleváns*.” – A két konkluzív mondat *érvelési hibái*:

➢ A bíráló „a különféle új bibliometriai mutatók”-at ebben a bíráló írásában *meg sem nevezte*, nem-hogy *bármit is igazolt volna* azokra vonatkozóan vagy azokkal kapcsolatban. – A bírálat *alaptalan*.

➢ A bíráló „a különféle új bibliometriai mutatók” közül bíráló írásában csupán *egyetleneggyel*: az SZKE-féle „dokumentáltsági mutató”-val foglalkozott, azt bírálta. Válaszom ezzel kapcsolatos ré-

szében már igazoltam, hogy a bíráló itt most csupán megismételt kritikai kijelentései *nem helytállóak*: hogy a dokumentáltsági mutatónak *van értelme, jelentése és jelentősége* – de az igaz, hogy nem „a tudományos közlemények értékelése szempontjából”. A dokumentáltsági mutatót azonban SZKE *nem a tudományos közlemények értékelése céljából* vezette be, és engedje meg a bíráló, hogy rámutassak: a tudományos közlemények (vagyis a szakirodalom) tanulmányozásának *nem egyetlen és kizárólagos célja* a közlemények (sőt: szerzők) értékelése. – A bíráló bírálata *csak abban az esetben logikus érvelés*, ha a tudományos közlemények tanulmányozásának *csak ezt az egyetlen célját*: az értékelést ismeri el – viszont *akkor sem helytálló*.

➢ A bíráló érvelése egy jellegzetes, de már régóta ritkaságszámba menő logikai bajban is szenved: az *alaptalan indukció*, az egyesről az általánosra való jogosulatlan következtetés logikai vétségében. Ez az *érvelési hiba* a jelen esetben *akkor is fennállna a többi „mutató” rovására*, ha a bírálónak a „dokumentáltsági mutatót” illető elutasító bírálata *helytálló volna*.

- A bíráló írás 4. részében: az „Összefoglalás”-ban található bírálat *érvelése hibás*, a bírálat *alaptalan és érvénytelen*.

- Bencze Gyula írása *nem-cáfoló cáfolat*, *nem-helytálló bírálat* – *quod erat demonstrandum*.

*

A bíráló bírálatának alapvető szempontja, illetve célja – a bíráló írás kezdete és vége – egy eredetileg szakirodalom-feltárási célból létrehozott bibliográfiai eszköz: a hivatkozottsági Index adatainak kutatás- és kutatóértékelésre történő használata, illetve az erre a célra történő használat gyakorlatának védelme.

Ebből a szempontból nézve, ennek a talán nem tanulság nélkül való vitának a lényege a következő:

- SZKE szakirodalmi vizsgálatának eredményeként rámutatott arra, és igazolta, hogy a hivatkozottsági Indexek által figyelmen kívül hagyott két tényleges szakirodalmi hivatkozási mód: az eponimikus és a közvetett hivatkozás, igen jelentékeny része az összes szakirodalmi hivatkozásnak, és ezért az ezeket ma számba nem vevő Indexek nem adnak hű képet a kutatók tényleges szakirodalmi hivatkozottságáról – tehát az Indexek ennek kimutatására nem alkalmasak;

- a bíráló nem vitatja azt a tényt, hogy a szakirodalomban eponimikus és közvetett hivatkozások léteznek, sem azt, hogy az Indexek nem tartalmazzák ezeket; és ezzel szemben az az egyetlen érdemi érve, hogy ezeket a hivatkozá-

sokat ő nem tartja hivatkozásoknak – és ezért fenntartja azt a véleményét, hogy az Indexek alkalmasak a tudományos kutatók munkájának értékelésére.

A bíráló a *tényeket* illetően tehát egyetért a bírált közlemény szerzőjével. A közöttük levő ellentét ezért nem különböző tények objektív ellentétéből, hanem csupán ugyanazon tények különböző szubjektív *megítéléséből* ered, illetve *erre* korlátozódik. A vita folytatása így objektív módon nem lehetséges. Szubjektív módon a vita természetesen folytatható, de egy ilyen polémiától hasznos eredmény nem várható.

Hivatkozások

- [1] SZÁVA-KOVÁTS E.: A kirakatba állítás szerzői effektusa a természettudományi folyóirat-irodalomban: Fizikai közlemények indexelt-formális és tényleges-teljes hivatkozásállománya. = TMT, 42. köt. 7. sz. 1995. p. 259–273.
- [2] BENCZE Gy.: „Kirakateffektus” a természettudományi szakirodalomban? = TMT, 43. köt. 1. sz. 1996. p. 22–26.
- [3] SZÁVA-KOVÁTS E.: A nem-indexelt eponimikus hivatkozottság, I–VI. = TMT, 34. köt. 11. sz. 1987. p. 523–542.; 35. köt. 5. sz. 1988. p. 195–219.; 36. köt. 7-8. sz., 12. sz. 1989. p. 291–319., 515–535.; 38. köt. 3. sz. 1991. p. 83–101.; 39. köt. 4. sz. 1992. p. 178–192. – SZÁVA-KOVÁTS E.: Non-indexed eponymal citedness (NIEC): First fact-finding examination of a phenomenon of scientific literature. = Journal of Information Science, 20. köt. 1994. p. 55–70.
- [4] Lásd pl. három *fizikus bíráló* kritikáját az ún. „Ortega-hipotézis” esetében: GOUDSMIT, S. A. = Science, 183. köt. 1974. p. 28.; McGERVEY, J. D. = Uott, 183. köt. 1974. p. 28., 30–31.; YAES, R. J. = Uott, 183. köt. 1974. p. 31–32.
- [5] SZÁVA-KOVÁTS E.: Az informatikai felezési idő: A szakirodalom-avulás informatikai mutatószámának felülvizsgálata. Bp., OMKDK, 1979. 6. fejezet, p. 211–276.
- [6] Pontosan szólva: az eredmény a „dokumentáltság szerzői indexe” megnevezésű összetett index alkalmazásának köszönhető, amelynek egyik tényezője a „dokumentáltsági mutató”. Lásd SZÁVA-KOVÁTS E. az [5] alatt hivatkozott mű, p. 238–243.

Száva-Kováts Endre
(Országgyűlési Könyvtár)

Beérkezett: 1996. II. 7-én.

OMIKK FORDÍTÓ IRODA
1088 Budapest, Múzeum u. 17.
Telefon: 138-2874 Fax: 138-4924

- MŰSZAKI FORDÍTÁS, LEKTORÁLÁS
- TOLMÁCSOLÁS, SZÖVEGSZERKESZTÉS
- SZAKIRODALOM BESZERZÉS
- 30 NYELV, ORSZÁGOS HÁLÓZAT, REÁLIS ÁRAK